

PETAR ŠIMUNOVIĆ

ONOMASTIČKA ISTRAŽIVANJA OTOKA LASTOVA

0. Lastovo je naš najjužniji naseljeni otok, a pripada skupu južnodalmatinskih otoka. Od Korčule ga dijeli u duljini od 13 km prostrani Lastovski kanal, koji se proteže od Mljeta, koji je od Lastova, s njegove istočne strane, udaljen 32 km. Otok je geografski neobrađen, arheološki neproučen, etnografski samo površno poznat, turistički neotkriven i lingvistički tek površno ispitan. Lastovo se odlikuje i po bujnoj vegetaciji na strmim proplancima obala i u skrivenim geometrijski lijepo oblikovanim uvalama pred kojima se prostiru veći i manji otočići s bujnom florom na njima i bogatim lovištima riba oko njih.

0.1. Sve to pridonijelo je da se na Lastovu razviju nascobine još u prahistoriji. Koje je to stanovništvo bilo i u kojem je broju živjelo na otoku, teško je reći. Prema prvim potvrdama naziva za otok, koje glase: *Ladesta*, *Ladeston*, P. Skok je na osnovi akcenta na prvom slogu i prema infiksu *-st-* u tim potvrdama zaključio da se radi o nazivu koji pripada ilirskom jeziku.¹ Naziv *Ladesta* je u romanskom izgovoru izgubio *e* u nenaglašenom slogu nakon čega se suglasnička grupa *ds* reducirala u *s*, pa odatle često potvrđeni oblik *Lasta*.² Paralelno s tim nazivima javljaju se u izvorima 13. i 14. stoljeća oblici *Augusta*, *Laugusta* i *Lagusta*. Talijani su prisvojili posljednji lik s akcentom na prvom slogu, što je mimo uobičajenog ponašanja romanskog akcenta. Slaveni su za osnovu uzeli romanski oblik *Lasta* nadodavši mu stari dočetak *-ovo*. Takav oblik (το λάστοβον) potvrdio je sredinom 10. stoljeća K. Porfirogenet u poznatom djelu *De administrando imperio*, pa P. Skok s pravom pretpostavlja da je otok u njegovo vrijeme bio naseljen Hrva-

¹ P. Skok, Studije iz ilirske toponomastike, *Glasnik Zemaljskog muzeja BiH*, knj. XXXII, str. 41; isti, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima* (dalje SR), Zagreb 1950, str. 219.

² *Knjiga o uredbama i običajima skupštine otoka Lastova*, MHJSM VIII, Zagreb 1901, str. 28. i 82; G. Čremošnik, Notarske listine s Lastova, *Spomenik* 41, II, Beograd 1939, str. 15 (g. 1311), str. 38 (g. 1349), str. 46 (g. 1358).

tima. Teško je međutim, prihvatiti Skokovu pretpostavku kad u nazivu Lastovo vidi pridjev srednjeg roda koji je uza se podrazumijevao imenicu *ostrvo*, pogotovu što se *ostrvo* ne javlja ni kao apelativ ni kao toponim na cijelom jadranskom području ni danas³ ni u povijesnim izvorima. Imenica *otok*, naprotiv, potvrđena je više puta,⁴ pa tako i g. 1370 i u lastovskom statutu: *Veli otech*. Naziv Velji otok kao supstitut za Lastovo javlja se ranije g. 1319⁵ (*vendo puro et liber partem meam de Ueli otoc*⁶) i g. 1358 (*una parte in Ueli otech*⁷). Po ovome se čini da se spomenuti romanski oblici naziva prije supstituiraju s oblikom *Velji otok*, a ne s oblikom *Lastovo*, pa je vjerojatno baš ovaj oblik naziva bio u redovitoj upotrebi. Dočetak *-ovo* u toponimu Lastovo mogao je nastati ili direktnim dodavanjem staroga sufiksa *-ov-* u njegovu osnovnom značenju označujući 'sastav nečega',⁸ a koji je dobro potvrđen u slavenskoj toponomastici, ili, što je vjerojatnije, preko ktetika *lastovski*. Taj ktetik nastao je umetanjem infiksa *-ov-* između osnove *Lasta* i ktetičkog nastavka *-bski* da se izbjegne konsonantska grupa *-st+ski*. Kasnije je taj infiks zadržan kao sufiks u nazivu *Lastovo*. Prisutnost sufiksa *-ovo* u povijesnom nazivu (*Sarajevo*)⁹ i njegova produktivnost u današnjoj toponomastici (*Kraljevo*, *Kidričevo*) daju mu ne značenjsku već razlikovnu, toponomastičku funkciju u odnosu na geografski objekt koji označuje.

0.2. Već smo istakli da je Lastovo naseljeno neretvanskim Hrvatima kao ostalo srednjodalmatinsko otočje. G. Čremošnik se o tome u uvodu *Notarški listina s Lastova* izražava nepreciznije. On navodi prema pro-

³ P. Skok, SR, str. 221. U toj knjizi prof. Skok na nekoliko mjesta rijetke otočke toponime srednjega roda dovodi u vezu s imenicom *ostrvo*. Prema rasporedu na našim specijalkama, međutim, imenice *ostrvo* i *otok* u top. službi imaju sasvim različite areje prostiranja. Tako je *Ostrvo* zabilježeno na kartama Tuzle, Požarevca, Sombora i Donjeg Miholjca, dakle u sjeveroistočnom kvadrantu SFRJ, a *Otok* na kartama Osijeka, Vukovara, Šapca, Bihaća, Ogulina, Samobora, Makarske, Gackog, Mljeta i Kotora, dakle uz more i zapadno od granice prostiranja toponima *Ostrvo*. U ova uspoređivanja ne uvrćujemo nazive *Ostrvica* i *Ostrovica*, čiji se pravac pružanja prostire središnjim dijelom naše zemlje. Njihovo je postojanje prije u vezi s pridjevom *ostar/oštar* (ARJ, IX, 283) jer se većinom odnose na konfiguraciju tla u kojoj su karakteristični oštri planinski vrhovi. Usporediti treba i brojne otočke toponime *Oštri vrh*, *Oštro brdo* (i na Lastovu već g. 1334) uz romanske toponime *Motokuc*, *Motokit* (< monte acutum), a u unutrašnjosti još i *Oštrac*, *Oštrc* uz nazive *Okić* (vjerojatno od rom. acutum).

Mnogi otočići oko Lastova kao *Tajan*, *Rutvenjak*, *Maslovnjak*, *Arženjak*, *Bjelac*, *Crnuc*, *Bratac*, *Bratinj otok*, *Sušac*, *Glavat*, *Petrovac* muškog su roda kao uostalom svi veći otoci Jadrana kojima su Hrvati romansko ime preobličili u svoje, uključujući tu starije nazive *Krkar* za Korčulu i *Sulet* za Soltu.

⁴ Npr. g. 1338. Ottaz, de Otech, S. Maria de Atago, – v. P. Skok, Postanak Splita, *Analiz. instituta JAZU u Dubrovniku*, knj. I, Dubrovnik 1952, str. 46.

⁵ Ovo je, koliko mi je poznato, naša najstarija potvrda za *otok* Lastovo, dok su uz Mlet spominje već g. 1222–1228: *otok v̄s̄o* i *Babyno Pole* (v. Cod. dipl., III, 223).

⁶ G. Čremošnik, o. c., str. 16(4).

⁷ *Ibidem*, str. 47 (82).

⁸ V. A. Nikonov, *Vvedenie v toponimiku*, Moskva 1965, str. 69–70.

⁹ P. Skok, O pridjevskim izvedenicama, *Pitanja savremenog književnog jezika*, sv. 1, Sarajevo 1951, str. 17.

stiranju toponima *Kruševo* i *Kosovo*, koje nalazi i na Lastovu, da je Lastovo zahvatio isti val Slavena koji je naselio Balkanski poluotok južno od transverzale sjeverna Dalmacija – Osijek – Bačka. Međutim granica prostiranja toponima *Kosovo* i *Kruševo* ne ide tom crtom. Odrđivanje granica naseljavanja prema tim toponimima zaista je bez osnove, pogotovu što se ti toponimi javljaju posvuda od Čakovca do Kosova¹⁰ da ostanemo u granicama *hs* jezičnog područja. Štaviše, ti nazivi, koje sam ispitivao na specijalnim kartama, označuju veće, značajnije geografske objekte, a takvi toponimi su redovito stariji i vezani uz mjesto te nisu lako podložni promjenama ili preimenovanjima. Gustoća, prostiranje i postojanost toponima *Kruševo* i *Kosovo* ne dadu se omediti crtom koju je postavio G. Čremošnik.

Uopće se jezične karakteristike Lastova izuzevši nekoliko izoglosa kao refleks *ě* i zamjenu *l*, koje su imale zbog jezične izoliranosti drukčiji razvitak, vezuju s čakavštinom dalmatinskih otoka. To isto utvrdili smo za toponomastičku i antroponomastičku građu koja je ondje, i u spomenicima i na terenu, dobro sačuvana.

0.3. Lastovci su pored jezične živjeli i u gospodarskoj izoliranosti. Viškove svojih proizvoda stvarali su u vinu, voću, ribi i drvu. Osobito je bio razvijen kult čuvanja šume. Zabranjeno je bilo pravljenje lazina 1 km od mora, a u slučaju požara na tamošnjem mjestu nije se smjela 10 godina pasti stoka niti se smjelo sijati. I to je razlogom da je Lastovo uz Mljet naš najšumovitiji otok.

0.4. Među važnijim povijesnim događajima na Lastovu spominje se rušenje grada g. 998. od dužda P. Orseola II. Od onda je Lastovo prošlo u posjed Zahumlja kao i Mljet, ali se čini da je ta pripadnost Zahumlju bila više nominalna nego stvarna. Prema Farlatijevu navodu na crkvenom saboru u Splitu bilo je zaključeno da Lastovo pripadne u nadležnost hvarske biskupiji. Političku pripadnost Lastova teže je definirati, jer se u pojedinim pisaca nalaze različiti podaci.¹¹ Po jednim je otok preko pripadnosti Zahumlju došao pod vrhovnu vlast dukljanskih i srpskih vladara,¹² po drugima je Lastovo pripadalo templarima, a po njihovu ukinuću ostaše bez gospodara izloženi gusarskim napadima. Prema svjedočanstvu u dubrovačkom statutu iz g. 1272. Lastovci su se *dobrovoljno* predali Dubrovčanima, što govori o tome da je vlast do toga čina nad njima bila samo nominalna, a ne i stvarna.¹³

¹⁰ *Index gazetteer Showing Place-names on 1:100.000 Map. Series, Yugoslavia*, vol. IIIa, Kairo 1944, str. 253. i 344–351.

¹¹ M. Lucijanović, Lastovo u sklopu Dubrovačke Republike, *Anali Hist. instituta JAZU u Dubrovniku*, III, Dubrovnik 1954, str. 257. i d.

¹² Ovu tvrdnju teško je potkrijepiti imenima svećenika, slavenskim bogoslužjem i ćirilskim pismom, jer sve to nalazimo još ranije i na drugim dalmatinskim otocima (v. I. Ostojić, *Benediktinska opatija u Povljima na otoku Braču*, Split 1934, 108. str.), dok za davanje titule župana nije dolazila u obzir samo Srbija (v. P. Skok, *Observations sur la famille linguistique župa*, *Zbornik u čast St. Mladenova*, Sofija 1957, 329–332) kako nagada Čremošnik u navedenom djelu (str. 6).

¹³ M. Lucijanović, o. c. str. 257.

O boravku crkvenih redova na otoku imamo vrlo škrte podatke. Osim vijesti iz Rezzijeve kronike¹⁴ da je otok pripadao templarima, spominjemo i Kaerovu¹⁵ pretpostavku da su i benediktinci na otoku imali svoj samostan. U župnom uredu u Lastovu nalazi se u rukopisu kronika župe novijega datuma u kojoj se navodi da su u blizini *crkvice sv. Luke* nalaze ostaci zgrade pustinjaka, a u predjelu *Njivica*, oko *crkvice sv. Martina*, ostaci malog koludričkog samostana. Toponomastika nam o tome ne daje pouzdane podatke. Otok im mnogo srednjovjekovnih crkvice, od kojih neke i nazivom pokazuju veliku starinu. Takve su npr. *Sutvara* 'sancta Barbara' i *Stõmorina* 'sancta Maria' na otočiću istoga imena. Na lokalitetu u području *Bârja* nalazilo se *botâ* 'svodova' i dijelova mozaika. Arheološka ispitivanja toga područja dala bi pouzdanije podatke od ovih izoliranih nagađanja.

Do druge polovine 15. stoljeća Lastovci žive relativno mirno, obrađujući vinograde i razvijajući ribarstvo. Taj relativan mir prestaje dolaskom Turaka u Albaniju, od kada se albanski gusari zalijeću i do Lastova. Opreza radi Lastovci su čuvali straže, i to po danu na najvišem brdu *Homu* i na tvrđavi *Glavici*, gdje se po svoj prilici nalazila i stara tvrđava koju je srušio g. 998 Petar II Orseolo. Po noći su stražarili na *Pjevoru*, a u slučaju veće opasnosti i na drugim mjestima, o čemu imamo potvrda u toponomastici otoka.

1. **TOPONOMASTIKA.** U svojoj povijesti Lastovo nije poznavalo kmetskih odnošaja kao susjedni otoci. Obrana samostalnosti i čuvanje sitnovlasničkog posjeda bili su najvažnija stvar Lastovaca. U lastovskom statutu čitamo, na primjer, kako je knezu zabranjeno kupovati nekretnine na otoku, jer bi gomilanjem zemlje u pojedinaca moglo doći do kmetske ovisnosti pojedinih otočana. Velika isparceliranost lastovskih polja odraz je takva stanja i takva shvaćanja. U lastovskim poljima nalazi se 70% lastovske mikrotoponimije. To nazivlje, s obzirom na jezičnu pripadnost, hrvatskije je od bilo kojeg drugog na našim otocima. Tome su pridonijeli: položaj Lastova na našoj jezičnoj i geografskoj periferiji, višestoljetna pripadnost otoka Dubrovačkoj Republici i primjerno čuvanje svih hrvatskih obilježja za fašističke okupacije Lastova od 1923. do 1943. godine.

Danas su na otoku dva naselja. Ono veće, istoga imena kao i otok, podignuto je na prisojnim padinama brda *Glavice* i zaklonjeno pogledu s mora po kojem su plovile gusarske lađe. Južni dio mjesta sišao je do u plodno polje *Lokâvje*, nazvano tako po tamošnjim lokvama. Mjesto je sjedište naše najmanje općine, koja je u ljetu 1965. imala 1222 stanovnika. Pojedini dijelovi u mjestu nazivaju se: *Mišeṽâ strâna*, *Pod kâštjel*, *Pod pâlac*, *Pjêvor*, *Dõvnjâ strâna*, *Pod strâžu*, *Ravânce*, *Piškõt*,

¹⁴ S. Razzi, *La storia di Ragusa*, Lucca 1595, nov. izd. Dubrovnik 1903.

¹⁵ P. Kaer, Dvije opatije: Sv. Petra Gumajskog i Sv. Stjepana de Pinis, prilog u *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, XIII-XV. Split 1890-92, str. 6.

Pijāca, U Góspu 'grobļje', Lokāvjē. Po mjestu i po otoku ima mnogo starinskih crkvice, što su ih kao zavjet ili kao zadužbinu gradili mještani.

Od toponima *Lāstovo* izvode se etnici: *Lāstovac* (m.), *Lāstovka* (f.) i ktetik: *lāstovski*, -ā, -ō.

Drugo, manje naselje, *Ubli* nalazi se na zapadnom dijelu otoka. Današnje naselje je novijeg postanja, osnovano za talijanske okupacije. Pri kopanju temelja za podizanje stambenog naselja otkriveni su temelji rimske zgrade uz druge manje građevine i nekoliko sarkofaga. Na tome mjestu bila je stara crkvice sv. Petra, koju su Talijani maknuli radi gradnje tvornice sardina. Kada je fašistička Italija uredbom od 28. ožujka 1923. preimenovala sve nazive većih mjesta u anektiranim krajevima, ovo je naselje nazvano prema patronu srušene crkvice *San Pietro*, jer slavenski naziv *Ubli* Talijani nisu znali prevesti. Lingvističkim falsificiranjem imena i naseljavanjem talijanskih mladića radi ženidbe s domorotkinjama htjeli su brzo i potpuno potalijančiti otok, u čemu, naravno nisu uspjeli. Poslije oslobođenja u Ublima se dosta gradi. Mjesto vidi svoju budućnost u ribolovu i turizmu, naročito zimskom, koji tek treba da se razvije.

Lastovci ovaj toponim izgovaraju: *Ūbli*, gen. *Ūbāl*, ak. *Ūble*, dat.-lok. *Ūblima* i *Ublīma*, u vezi s prijedlozima mogu se čuti prejutirani oblici: iz *Jubāl*, ū *Juble* itd.

Etnici glase: *Ūblān* (m.), *Ūblānka* (f.), a ktetik: *ŭbālski*, -ā, -ō.

Koliko mi je iz literature poznato, areja ovog naziva kod nas proteže se uglavnom jadranskim pojasom te preko Crne Gore¹⁶ i Makedonije ide do Bugarske. U toj areji *ubao/ubal* živi i kao apelativ u značenju 'cjedilo, izvor, piščina'. U *Priručniku slavenske toponomastike*¹⁷ za *ubal* se navode potvrde jedino iz naših krajeva i iz Bugarske, pa takvo prostiranje naziva upućuje na neslavensko porijeklo. No potvrde koje je naveo F. Bezljaj¹⁸ za slovensko jezično područje i one koje sam dobio iz Poljske, Slovačke i Moravske nedvosmisleno potvrđuju da se radi o sveslavenskoj osnovi čiji je ishodišni oblik *gblǝ*. U lastovskim Ublima postoje izvori vode koji se nazivaju *Lōkānj* i *Stūbal* i oni indirektno potvrđuju etimologiju lastovskih *Ubala*.

1.1. U literaturi o Lastovu nalazi se priličan broj pogrešno zapisanih naziva. Oni se u pogrešnu obliku prenose u naučnu i stručnu literaturu, unose na pomorske i geografske karte, a onda se u krivom, izopačenom

¹⁶ *Uba* dolazi na kartama Trebinja, Sušca, Nikšića, Skadra; *Ublina* na kartama Makarske Trebinja, Kolača; *Ublje* na kartama Šibenika i Splita; *Ubo* na kartama Dubrovnika, Nevesinja i Gackog.

¹⁷ V. Šmilauer, *Priručka slovanské toponomastiky*, II, Prag 1964, str. 326.

¹⁸ F. Bezljaj, *Slovenska vodna imena*, izdanje Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, Ljubljana 1956, I, 217. i II, 282.

¹⁹ Pored navedenih autora, geografski pregled otoka dao je A. Forenbaher, Otok Lastovo - biljno-geografska studija, *Rad JAZU* 185, Zagreb 1911. O jeziku Lastova pisali su M. Kušar, Glavne osobine lastovskog narječja, *Nastavni vjesnik* I, Zagreb 1893, 319-327; V. Oblak, Der Dialekt von Lastovo, *Archiv für slavische Philologie*, Berlin 1894, 426-450.

obliku vraćaju na otok. Prof. P. Skok pisao je o toponomastici Lastova na temelju podataka s geografskih karata; zbog toga je nekoliko iskrivljenih naziva krivo interpretirao. Na značajnije ću upozoriti u ovom radu.²⁰

KÖPIST (g. Kōpisti, f.). Otok između Lastova i Sušca. Talijani ga zovu *Caziol*, što je deminutiv od *Cazza*, kako oni nazivaju *Sušac*. Toponim je u literaturi rijetko zapisan u ispravnom liku. Najčešće se javlja kao Kapište. U tom liku vidio je Skok trag neretvanskog poganstva.²¹ Naziv je povezao sa toponimom *капише* iz Povaljske listine na Braču iz 1184 (1250) godine, gdje, po Mažuranićevoj interpretaciji,²² znači 'poganski žrtvenik'. O toponimu Kapište napisao je dvije rasprave M. Filipović,²³ navodeći, uz ove, nove potvrde iz Makedonije, i daje mu značenje 'kulta vodâ'. Posljednji se na taj toponim osvrnuo V. Mihajlović,²⁴ ali i on kao i prethodni istraživači piše o njemu bez terenskih podataka. Međutim sve su pretpostavke na relaciji lastovskog i bračkog toponima bez osnove. U lastovskom statutu g. 1316. ovaj je toponim potvrđen kao *Copist*, a u takvu liku taj naziv dolazi i danas.²⁵ Postojanje sufiksa *-st*, kao i u povijesnom nazivu Lastova, te akcenat na početnom slogu obaju naziva mogu dati neke osnove za tumačenje porijekla ovog toponima, ali bez poznavanja drugih jezičnih podataka, toponomastičkih paralela i areje prostiranja takvih naziva nije moguće pouzdano rješenje.

Greben do novog otoka zove se *Škôlj ôt Kopisti*.

SUŠAC (Sušca i Sújca, m.). Najveći otok u regiji lastovskih otoka. Površina mu je 4,6 km². Nenastanjen. Lastovci u prošlosti nisu mnogo marili za Sušac, jer su bogata lovišta ribom imali oko Veljeg otoka. Tamo su često ribarili viški i korčulanski ribari, od kojih uglavnom potječe mikrotoponomastika na otoku.²⁶ Lastovci su nekad i po kazni morali boraviti na Sušcu, čistiti tamo pojišta za stoku, graditi torove

²⁰ Tu su u prvom redu nazivi neslavenskog porijekla, semantički prazni, pa su od nestručnjaka bivali izopčivani, što je nužno dovelo u zabludu i takve učenjake kakav je bio prof. P. Skok kada ih nisu sa izvora uzimali za lingvističku obradu.

²¹ P. Skok, *SR*, str. 222.

²² V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatsko pravno-povijesni rječnik*, I, Zagreb 1908-1922, str. 486. s. v. *kapište*.

²³ M. Filipović, *Kapište*, p. o. iz *Istorijskog časopisa SAN*, knj. II, str. 265-266; isti, *Običaji i verovanja u Skopskoj kotlini*, *Srpski etnografski zbornik*, knj. LIV, str. 506.

²⁴ V. Mihajlović, Sufiks *-šte* u toponimiji i mikrotoponimiji Jugoslavije, *Prilozi proučavanju jezika*, I, Novi Sad 1965, str. 136.

²⁵ Skokovu tvrdnju da je u povijesnoj potvrdi *Copist* o umjesto *a* »prema bodulskom izgovoru samoglasnika *a*« (SR, str. 222) ne možemo prihvatiti, jer je čakavski zatvoreni izgovor vokala recentna pojava i provodi se samo u dugim slogovima. Ova pojava tek je periferno zahvatila govor Lastova.

²⁶ Ovo top. pravilo važno je posebno za našu obalu. Ono pokazuje da nomenklatura ne potječe od onoga tko ima pravnu vlast nad teritorijem, već od onoga koji na njemu i od njega živi.

i kuće za stanovanje.²⁷ Na otoku se vide ostaci ruševine predromaničke crkve iz 12. stoljeća, a uz nju ostaci opečeg bunara. Crkvice se spominje u ispravi iz g. 1324: *la chiesa della Madonna antichissima in quel scoglio*.²⁸ Po nazivu uvale *Graděška* pretpostavljamo da je otok bio utvrđen. Na Sušcu su danas pored svjetioničara pastiri sa stadom ovaca koje su vlasništvo lastovske općine. Otok je vrlo oskudan vodom, što za stočarsku privredu, koju ima, predstavlja velik nedostatak. Time mu je i motivirano ime.

MAKĀRAC (Makârca, nã Makarac, m.). Otočić u Veljem jezeru sa crkvicom sv. Mihovila Arhandela. Makarac (Maharac) je kao toponim i kao termin prilično čest na našoj obali. Konfiguracija obalnog pojasa na koji se odnosi i areja prostiranja ovoga naziva još nisu istražene. Ovdje je naziv s obalnog pojasa prenesen na otočić, o čemu nam svjedoči naziv *Makârčîn râtac* na susjednoj obali Lastova, gdje je rtić s dvjema uvalicama. Na kartama dolazi zapisan kao *Maharac*. Za lit. v. Skok, SR, 138, 214, 223, 228.

PRĚŽBA (Prêžbe, f.). Otok sa zapadne strane Lastova, odvojen od njega plitkim tjesnacem, koji se za oseke može pregaziti. Toponim je čest u južnodalmatinskom otočju (Korčula, Šipan, Lastovo). U izvorima iz 14. stoljeća dolazi u obliku *Prechep*, *Preschep*, *Prieschep*,²⁹ pa se unatoč krivom zapisu lako može prepoznati današnji oblik. Istraživači Lastova ovu su grafiju čitali kao *Priještap*, i tako je ovaj otok u literaturi poznat pod tim krivim imenom, koje Skok interpretira kao 'poprečni štap' prema navodnom obliku i položaju toka. U nazivu je korijen *prĕk* 'trans' koji je u tvorbi fonetskim promjenama -čba > -šba > -žba dobio današnji oblik.

MRČĀRA (Mrčâre, f.). Otok zapadno od Prežbe. Naziv je romanskog postanja, od lat. riječi *myrtearia* 'kraj gdje raste mrča' (*Myrtus communis*).³⁰ Po ovoj biljci, vrlo zastupljenoj u otočkoj makiji, nazvana je i lastovska uvala *Mřca* (gen. *Mrtâc*, n. pl.), koju karte pogrešno imaju kao Mrka. Tu je i *Škôlj od Mrtâc*, koji je bez terenskih podataka lako zaveo prof. Skoka na vezu s imenicom *mrtvac*.³¹

VLĀŠNIK (Vlâšnika, m.). Otočić na jugu između Mrčare i Prežbe. U literaturi i na kartama nalazimo i *Vlasenik*, čemu se opire akcenat današnjeg oblika. Naziv je slavenskog postojanja i od istog korijena koji nalazimo u imenici *vlak* »vrsta mreže i način izvlačenja mreže«. Ribar u Ublima protumačio je naziv kao »mjesto za izvlačenje vlaka«.

²⁷ M. Lucijanović, o. c., str. 267.

²⁸ I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, II, Split 1964, str. 474.

²⁹ Ta potvrda zanimljiva je zato što upozorava na zatvoreni izgovor fonema ě prije njegove diftongacije u sekvenciju iě.

³⁰ P. Skok, SR, str. 221. i 227, bilj. 3.

³¹ P. Skok, SR, str. 229.

BRÄTIN ÒTOK (Brätina òtoka, m.). Otočić južno od Vlačnika ped vratima *Veljeg jezera*. Dolazi i kao *Vratinj otok*. Promjena *vr > br* poznata je osim u dubrovačkom primorju i na Lastovu. Ribari su ga protumačili kao »otok bratima«, što je vjerojatno pučka etimologija na koju se po tvorbi ugledao današnji lik.

MÄSLOVNJÄK, *Velji* i *Mäli* (Mäslovnjaka, m.). Oveće hridi uz sjevernu obalu Prežbe. M. Šenoa piše ih *Maslenici*,³² vjerojatno zbog nerazumljiva tvorbenog sklopa. Toponomastički sufiks *-njak* u kombinaciji s infiksom *-ov- / -ev- / -in* opetuje se u nazivima udvojenih otočića u lastovskom otočju: *Vëlji* i *Mäli Pütvenjāk*, *Vëlji* i *Mäli Aržënjāk*, *Vëlji* i *Mäli Golubinjāk*, otoci *Vrhovnjáci* na istoku od Lastova, gdje u osnovi *vrh* čitamo toponomastičko značenje »zapadnoj strani nasuprot«.

Od Vrhovnjaka koje sačinjavaju otočić *Glávat*, hridi *Mrkjënta* pod *Glávat*, pličina *Plës*, greben i pličina *Präskavica*, otočići *Görnji* i *Srëdnji Vlačnik*, *Smökvica*, greben *Türkovica*, hrid *Mrkjënta pod Smökvicu*, grupa otočića *Mälä* i *Vëlji Sestrïca* i *Brätac* – prelazi se preko pličine *Ankovice* u otočki skup *Dövnji škölji*, od kojih posebice spominjemo:

MLÄDINE (Mlädin, f. pl.). Otočić koji postaje poznatiji kao *Säplün* (< lat. *sabulum* s promjenom *bl > pl*) zbog obilja pijeska. Strano ime recentnijeg je postanja za naziv otoka, pa bi trebalo sačuvati stariji domaći naziv.

ČESVÏNICA (Česvïnice, f.). Otok nazvan po vrsti hrasta (*Quercus ilex*).

STÖMORINA (Stömorine, f.). Otočić nazvan po srušenoj crkvi sv. Marije (sancta Maria) što je bila iznad male uvalice, koja se zove *Pöd crkvu*.

KRÜČICA (Krüčice, f.). Otočić u Dövnjim školjima. U nazivu nalazimo fonetsku osobinu kojom se suglasnički skup *šč* reducira u *č* kao i na dubrovačkim otocima.

Uz ove otoke dolaze još *Pëtrovac*, *Golubinjac*, *Aržënjaci*, *Lükovci*, grebeni *Škölj od Zabârja*, *Drašân*, *Tâjan*, *Buškânje* te *Črnä* i *Bjëlä Mrkjënta*.

Ti nazivi, osim ako se ne radi o geografskom terminu stranog porijekla u toponomastičkoj službi, pripadaju *hs* jeziku.

U obalnoj toponomastici koja se češće upotrebljava izvan Lastova postoje dvojaka bilježenja ovih toponima.

Hrväsčkä (-e, adj. f.), naziv uvale na južnoj strani otoka. Toponim je čest i na drugim otocima. Na Braču gdje je toponim s obzirom na položaj i oblik uvale sličan ovome protumačen je kao luka kojom su Neret-

³² Lastovo, *Jadranska straža*, XI, str. 259.

vani naseljavali otok.³³ Početni suglasnički skup *hrv-* u ovom nazivu nemaju Romani, pa je od njih toponim preimenovan u *Frevarska* i tako upisan na našim specijalkama.

Nōri hōm (Nōri-hōma, m.). Rt, brdo i strmi obalni pojas na sjeveroistoku Lastova. Morfonim je u literaturi zabilježen kao *Novi hum*, što je toponomastička besmislica. Možda bi folklorna proučavanja na otoku pomogla odgonetnuti ovaj toponim.³⁴

Pjèvor (Pjèvora, m.), sedlo iznad mjesta među Glavicom i Toretom s velikim naplavom koji talijanskim jezikom zovu *pjover*. Kontaminacijom riječi i geografskog termina *prijevor* (usp. Vëlji prjèvor) dobiven je takav lik. Skoku je i ovdje nedostajalo podataka s terena da tom nazivu objasni porijeklo.³⁵ Termin i toponim javljaju se na južnodalmatinskom otočju. Prjevor je nastao od prefiksa *prè* »trans« i korijena koji je u glagolu *verati*, kako se ispravno domišlja dubrovački leksikograf J. Stulić³⁶ koji za *prijevor* navodi značenje »*semita angusta inter montes!* Za konfiguraciju tla takve vrste na Lastovu se upotrebljavaju geografski termini: *prešljûga*, *prehōdišća*, *prësma*, *prèžba*, *brōd*, a javljaju se i u toponomastici.

Pōzalica (Pōzalice, f.). Predjel na pristranku. Toponim je potvrđen u ispravi od 26. I 1330: *Perouo pod Polsalica*³⁷ i u vezi je s glagolom *plvati* > *puzati*.³⁸

1.2. Posebno je zanimljiva obalna toponomastika Lastova, u kojoj, kada se odbace poznati venecijanizmi što su došli kao nanos sa strane,³⁹ ostaje obilje naših geografskih termina i prikladnih metafora prema oblicima tla i osobinama kraja.

Termini u obalnoj toponomastici: *Bât* (4)⁴⁰ »široki rt«, *Bât od Čêm* (31) »rt na Kopisti«, *Dô* (38) »uvala, prodol«, *Orgúrovo dânce* (20) »mala uvala«, *Brúsje* (6) »obalni pojas«, *Gřza od Zâklôpatice* (26) »strme stijene«, *Crljène bârče* (17) »mala korita na crvenkastim stijenama uz obalu«, *Gâgarin kôk* (43) »kuk«, *Korîta* (21) »uvala s dva danca«, *Lučica* (36) »uvalica mjesta Lastova«, *Lôkânj* (39) »izvorska bočata voda«, *Lúka od Krûčice* (1) »luka«, *Lênga* (više puta) »ravno dno mora

³³ M. Vrsalović, Hrvatska na otoku Braču, *Hrvatsko kolo*, Zagreb 1929, str. 135-149.

³⁴ Nedaleko je crkvice sv. Vida, a uz tog sveca vezuje se predaja o demonu Norinu koji se javlja kod Vida i pravi žegu i sušu. V. I. Zofko, Norin-kralj, *ZbNZO*, 6, Zagreb 1901, str. 142.

³⁵ P. Skok, *SR*, str. 223.

³⁶ *Riečosloxie slovinsko-taliansko-latino*, s. v. prievôr, -ôra.

³⁷ G. Čremošnik, o.c., str. 26.

³⁸ Ovaj naziv Čremošnik dovodi u vezu sa celjskim toponimom *Polzeli* (o. c., str. 4). To je nemoguće s obzirom na jezičnu, vremensku i prostornu udaljenost.

³⁹ Venecijanizmi su sintagme tipa *Skolj od Kopisti*, geografski termini *vala* i *ponta*, što su u terminološkoj službi istisli naše *luka* i *rt*, koji su se zadržali u toponimiji.

⁴⁰ Broj u zagradi određuje položaj naziva na priloženoj karti.

bez trave i kamenja, bijelo i plitko«, *Vājnā kosjēra* (3) »kosi i pločasti obalni pojas«, *Mṛči plāt* (44) »uvalica s prodolom«, *Mālē stjēne* (82) »hridi«, *Makārac* »otočić«, *Mōst* »mostić između Lastova i Prežbe«, *Zlā vlāka* (7) »uvalica«, *Mālā sēka* (1) »greben«, *Māli brōd* (22) »plitki tjesnac između Prežbe i Mrčare«, *Kāl* (42) »kaljužasti predjel«, *Obrōvac* (14) »greben«, *Prešljūga* (10) »uvalica«, *Porātak* (95) »obalni pojas, mali rt«, *Pūsjeka* (45) »uvala i predjel«, *Prōcjep* (71), *Prāg* (72) »obalni pojas s usjekom«, *Plōča* (81) »ploče u uvalici«, *Polōtka* (8) »strmi prodol do mora«, *Prēsma* (3) »prijehac na Kopisti«, *Pōrōj* (8) »obalni pojas na Kručici«, *Cṛnī rātac* (20) »rt«, *Stūbāl* (1) »brdo u Ublima s vodom«, *Damjānovo sterālo* (4) »mjesto gdje se prostiru mreže«, *Sevṛnjar* (29) »hridi uz obalu«, *Sōline* (59) »rtić«, *Strūg* (83) »rt, visoke hridi«, *Skṛžice* (92) »strme hridi«, *Tōka* (11) »strm prodol u Ublima«, *Ūbli* »naselje«, *Vēljā strāna* (77) »obalni pojas«, *Žā od Krūčice* (16), *Zākļōpatica* (22) »uvala gotovo zatvorena malim poluotočićem«, *Zālūčje* (30) »široka uvala za rtom«, *Točila* (70) »uvala i cjedilo«, *Zabātak* (26) »hridina uz obalu«, *Zāglāv V. i M.* (33–35) »rt s uzvisinom« itd.

Manji dio tih naziva nije slavenskog porijekla, njih su kao geografske termine preuzeli Hrvati dolaskom na Jadran direktno od roman-skog stanovništva na istočnoj obali Jadrana.

Nazivi metaforičnog postojanja u obalnoj toponomastici: *Žrvanj* (12) »rt«, *Zarēbra* (13) »terasasta obala«, *Biskup* (17) »veliki kamen u moru«, *Frātār* (63) »greben u moru«, *Ēnglēz* (66) »uvalica«, *Bāčva* (75 i 78) »mala, duboka uvala«, *Pitār* (80) »mala hrid«, *Čōprnā nōga* (90) »mali kamen u moru«, *Burāl* (5) »veliki kamen«, *Rāžanj* (2) »rt na Sušcu«, *Balūn* (61) »uvala«, *Žāba* (30) »pličina rtić«, *Kōlāč* (40) »uvala«, *Cūf* (96) »rt«, *Vō* (4) »predjel na Prežbi«, *Kōrto* (6) »uvalica na Prežbi«, *Hljēb* (11) »kameni oblici na Prežbi«, *Kārlovića tovāri* (9) »grebeni uz Prežbu«, *Durnā* (13) »uvala«, *Jūnac* (3–4) »uvala i rt«, *Bjēlac* »hrid«, *Cṛnac* »hrid«, *Kālēb* (18) »uvala na Kopisti«, *Pōdrajine* (93) »zaluka, ralje« itd.

1.3. To bogatstvo nomenklature na jezičnoj i geografskoj periferiji bilo je prilično patvoreno i prodor nazivlja s drugih geografskih i jezičnih sredina bio je gotovo neznatan. To opažamo i u povijesnoj toponimiji, što je sačuvana u privatnopravnim spisima, koje je u velikoj većini izdao G. Čremošnik.⁴¹ Nazivi iz tih izvora odreda se odnose na obradive površine, a to su bila u prvom redu lastovska polja. Nazivi za vrhove malobrojni su i otočani ih određuju prema okolišnim geografskim objektima.

⁴¹ Nekoliko privatnopravnih listina objavio je T. Smičiklas u *Codex diplomaticus*, knj. VI–VIII. Pretežan dio listina objelodanio je uz iscrpan registar G. Čremošnik u navedenom djelu. Poslije II rata Dubrovački je arhiv primio iz Italije golemu arhivsku građu Lastova, koja je uvrštena kao *serija 91 Arhiva Dubrovačke Republike*. Ovom će se gradom dobiti novi i upotpuniti već poznati onomastički podaci, pa je svakako treba uzeti u obzir pri sistematskoj obradi lastovske onomastike.

Za lastovska polja nalazimo u povijesnim izvorima ove nazive: *Bosine dol pod Babine coleno*, 1356 (= Bosênj dô), *terra v Dole*, 1330 (= Dô), *Dubraua*, 1347, *Dubrava pod Čerlene stene*, 1342, *Na Dobrue*, 1356 (= Dubrôva), *na Gluboquem*, 1325 (= Dubôke), *na Cal*, 1356 (= Kâ), *Colaç*, 1357, *u Colaçi*, 1328 (= Kôlaç) *na Cosoua*, 1311, *na Coxouo* (= Kôsovo), *u Lase*, 1335 (= Lâze), *g. Log*, 1336 (= Lög), *v Nisignem polle*, 1325 (= Nišno pölje), *peciam unam in burgo Lagoste*, 1326 (= Lästovo), *in Petroue dolec*, 1344-7 (= Pëtrovi dôvci), *in Campo*, 1326 (= polje, neubicirano), *in medio Campi*, 1313 (= Srednje polje,?), *Campo comunis prope Lagis*, 1356, *in Campo de Lagis*, 1356 (= polja iza jezera), *Police*, 1356 (= Poljice), *Pergoua*, *Porogua*, *Perouo*, više puta (= Prgovo), *v Persini*, 1328, *u Persina*, 1311 (= Pržina), *Radomigne gurnie*, 1359 (neubicirano), *na Studenaz*, 1358, *na Studencich*, 1330 (= Studenci), *na Vdovin dol*, 1329 (= Dôvin dô), *pri Boli cale*, 1347 (= Völji dôlac do Kâvca) *u Uelia corit*, 1330 (= Vëljä korïta), *na Uellia Lochqua*, 1356, *na Uellia locha v Craïno*, 1356 (= Vëljä lõkva), *in Vinopolle na Verche polla*, 1330 (= Vinopolje), *u Sglopoli*, 1317 (= Zlê pölje), *in Sdrelo*, 1326, *v Zrelle positam na Pergoue*, 1356, *in Sdrelo*, 1311 (= Ždrëlo).

Druge obradive površine nalazile su se na padinama brda. Njima se ime i položaj određuje prijedlogom i nazivom brda: *pod Polsalica*, 1330 (= Pôzalica), *pod Ploçe*, 1356 (= Plöçe), *pod Stinach*, 1325 (= Stjêne), *pod Čerlene stene*, 1342 (= Crljêne stjêne), *pod Ostro berdo*, 1347, *sub Ostre berdo*, 1334 (= Ôštrô brdo), *pod Mali Uarcho*, 1354 (= Mâli vrsi).

Od brda se posebno spominju: *Babine coleno*, 1356 (= Bâbino koljêno), *Cholmes*, 1324 (= Hôm), *Stinci*, 1327 (= Stjêne), *Mali Uarch*, 1354 (= Mâli vrsi), *v Versche*, 1327 (= Vrsi).

1.4. Jezične osobine tih naziva pružaju nam dragocjene podatke za praćenje razvitka fonološkog sistema lastovskog govora, koji ima neke zasebne karakteristike. To se prije svega odnosi na razvitak fonema *ě*, koji se u ovim potvrdama bilježi kao *e*: *stene*, *koleno*, *ždrelo*, kao *i*: *stine*, *stinci*, a jednom kao *ie*: *prieschep*. Ova kolebanja u bilježenju pokazuju da se tu radi o posebnom glasu (fonemu) kojeg je razvitak išao $\check{e} > e > ie$, gdje je proces zaustavljen na diftonškom izgovoru *ie* koji se kasnije defonologizirao u sekvenciju fonema *j-e*. Iz istih potvrda može se vidjeti da se fonem *l* bilježi kao *ol* (*holm*, *polsalica*) koje se svakako razlikovalo od obične sekvencije glasova *o l* (npr. u toponimima *Poliç*, *Colaç*, *Dolac* itd.) jer je sudbina fonema *l* $> ol$ vjerojatno preko diftonga *ou* ili *uo* defonologizirana u *o*, kako je danas u lastovskom govoru (*hom*, *kok*, *sonce*, *vona*, *jaboka*). Prema tome za ovo vrijeme može se i na Lastovu govoriti o sedmočlanom vokalskom sistemu iza kojega je defonologizacijom spomenutih fonema ostao petočlani, kakav je i danas.

1.4.1. Šarolikost padežnih nastavaka teško je sustavno izložiti na ovoj građi, jer su toponimi u latinskom kontekstu zabilježeni u svim padeži-

ma *hs* jezika koji ne odgovaraju sintaksi latinskog. Od sintaktičkih osobina ističemo izjednačavanje lokativa i instrumentala u lokalnom značenju s akuzativom. Ova pojava generalizirana je i u suvremenoj toponomastici. Ta sintaktička pojava pruža se uglavnom duž jadranske obale gdje je *hs* jezik bio izložen romanskom utjecaju, pa i genezu ovoj pojavi treba tražiti u starom dalmatskom jeziku, koji nije poznao razlike pri upotrebi priloga *ubi* »gdje« i *quo* »kamo«, pa je kasnije samo *ubi* ušao u upotrebu, a time je nestalo potrebe za razlikovanjem padežnih morfema uz glagole mirovanja i kretanja, tj. lokativa od akuzativa.⁴²

1.4.2. Zanimljiv je toponomastički sustav na Lastovu i njegova strukturiranost za vršenje razlikovne funkcije geografskih objekata na koje se odnose. Slabo razvijena sufiksacija u povijesnim potvrdama uvjetovala je jači razvitak toponomastičkih sintagmi, od kojih su najčešće: *prijedlog + toponomastički apelativ* (*Pod Pozalica*), što je pogodno za određivanje položaja objekta. Manje je sintagmi tipa *pridjev + imenica*, koje također određuju: položaj (*Nisigne polle*), veličinu (*Uelia cotta, Mali verh*), sastav tla (*Čerlene stene*), ili posjedovanje (*Petrou dolec*).

Geografski objekt određuje se preciznije a) prema poznatijem toponimu: *v Slatne pod Mali Uarho, v Zrelle na Pergoua*; b) toponimom i geografskim terminom koji ga poblize određuje: *in Vinopole na Verche polla*; c) tako što se uz toponim određuju međe s okolišnim posjedima: *in Bersech*⁴³. . . *que terra confinat (ex parte) siloçi cum Radoslauo Tolenich et ex parte ponentis cum Bogdano Culeseuich, ex parte tramontane cum Chranoie calegaro*.⁴⁴

Tako usistemljene pojave razlikovanja geografskih objekata uključene su i u suvremenu toponimiju Lastova. U njoj se još zapaža česta romanska konstrukcija: imenica + *prijedlog od* uz genitiv. Takve imenske sintagme zapravo su, zbog svoje neustaljenosti s obzirom na kontekst i situaciju, na granici apelativa i naziva. One se odnose na geografske objekte koji nemaju poseban, ustaljen naziv, već ih je potrebno određivati okolišnim toponimima. Zato se ove mlađe top. konstrukcije nalaze a) u obalnoj toponimiji: *Pônta od Krüčice, Škôlj od Zâklôpatice, Vratlo od škôlja, Pônta od Vêljëga môra, Tôka od Kâlâc, Dôvnjâ pônta od Plonikê* itd.; b) u nazivima uzvisina: *Vřh od Jürjeva dôla, Břdo od Brkänja dôvca, Vřh ôd Zegova, Brëg od Prsnüča dôla, Vřh od Vřhov, Vřh od Pödov* itd.

Relativno malen broj brda ima svoj poseban naziv: *Spïvnik, Sôzanj, Čebrjân* (< Ciprijan), *Gračšëce, Kôzjâk, Kanzijân, Hôm, Plëšëvo břdo, Strâžica, Strnišëce, Skřžice, Nôri hôm* itd.

⁴² V. o tome rad prof. P. Skoka u *Južnoslovenskom filologu* (»Bugarski jezik u svjetlosti balkanistike«), knj. XII, str. 130–131.

⁴³ To je jedina potvrda koju smo našli na fonetsku promjenu *vr > br*. U današnjem govoru Lastova ona je uobičajena.

⁴⁴ G. Čremošnik, o. c., str. 33 (49).

Već smo istakli da se u lastovskom nazivlju nalazi priličan broj geografskih termina. Oni s pridjevima i priložima tvore top. sintagme. To je uzrokom da je sufiksacija u lastovskoj toponimiji slabo razvijena.

1.4.3. Sufiksi koji ondje dolaze u top. službi jesu: *-ac*: *Súšac*, *Bjèlac*, *Črnac*, *Kàlac*, *Bràtac* (: *-ica*: *Sestrìce*); *Dòlačac*, *Hòmačac*; *-ovac*: *Smòkovac*, *Orlòvac*, *Petròvac*; *-ak*: *Poràtak*, *Bàtak*; *-ača*: *Smolàča*; *-ica*: *Strāžica*, *Murāvica*, *Česmīnica*, *Tatīnjica*, *Sestrìce*; *-ice*: *Poljìce*; *-čica*: *Krūčica*; *-ina*: *Sokolīne*, *Medēdina*, *Mlādīne*; *-iē*: *Pūšić* dio obale izložen vjetru«, *Vrānič* »rt«; *-išće*: *Prehōdišće*, *Strnīšće*, *Gračīšće*; *-je*: *Brūsje*, *Zālūčje*; *-(ov/ev, in) + -njak*: *Māslovnjak*, *Rūtvenjak*, *Aržēnjak*, *Golubīnjak*, *Vrhovnjāci* i prisvojni sufiks *-ø* (< *-jb*) na osobna imena u toponimima: *Rādač dō*,⁴⁵ *Přsnač dō*, *Čānj rāt*⁴⁶ itd. Ostali sufiksi u toponimima imaju u prvom redu apelativno, a ne top. značenje, zato smo ih izostavili iz ovog popisa.

3. ANTROPONOMASTIKA. Osobna imena na Lastovu nose obilježja četiriju različitih razdoblja. Prvo razdoblje za koje imamo potvrde čine ova narodna imena

1. *m u š k a* a) *jednočlana i skraćena*: *Dragan*, *Toljan*, *Dražēn*, *Raden*, *Slaven*, *Dobroj*, *Hranoj*, *Vukoj*, *Dračoj*, *Deskoj*, *Miloj*, *Ručkoj*, *Bogoje*, *Beroje*, *Duško*, *Hranko*, *Ratko*, *Dobrīha*, *Dobroha*, *Dobro(h)nja*, *Bratiha*, *Bratoš*, *Priboš*, *Staniša*, *Grubec*, *Obrad*, *Radil*, *Bratost*; *Pribe*; b) *složena*: *Bogdan*, *Draživoj*, *Prvoslav*, *Miroslav*, *Gojslav*, *Budislav*, *Pribislav*, *Tolimir*, *Dragomil*, *Grdomil*, *Dobrovit*, *Dragožij*, *Dragoživ*, *Bratoživ*, *Presimir*, *Hvalidrug*, *Radigost*;

2. *ž e n s k a* imena rjeđe se javljaju u privatno-pravnim spisima. Iz naših izvora navodimo ova narodna imena

a) *jednočlana i skraćena*: *Draga*, *Vida*, *Bratiha*, *Dobrula*, *Radost*, *Sniha*, *Prva*, *Desa*, *Stanka*, *Tola*, *Rada*, *Radica*, *Boža*;
b) *složena*: *Radoslava*, *Bratislava*.

Od tzv. svetačkih imena nalazimo a) *muška*: *Pavao*, *Marin* (više puta) *Mihael*, *Ivan* (više puta), *Mihajlo*, *Jurko*, *Vito*, *Andrija*, *Stjepko*, *Vlahoje*; b) *ženska*: *Jura*.

Bogatstvo imena i velike mogućnosti tvorbe nisu stvarali teškoće u identifikaciji velikog broja otočana.⁴⁷

Prema potvrđama i stilizaciji u ovim izvorima, čini se, prezimena nisu bila ustaljena, jer prevladava filijacija s obzirom na očevo ime: *Dragossius* *Budislauich*, *Radenum* *Prodaxich*, *Bratislav* *Bogdanich*, *Radeno* *Čuetenich*, *Dobrochna* *Desseieuich*, *Obradus* *Draganich*, *Stanco* *Brato-*

⁴⁵ *Rādač dō*, g. *Rāča dōla*, odatle naziv *Rāča spīla*, koju ne treba dovoditi u vezu s *rak* (*SR*, str. 221). *Spīla* je u unutrašnjosti otoka.

⁴⁶ Pridjev je izveden od osobnog imena *Čan* [zan], koje je ime među ostalima nosio i lastovski knez *Filacho*, koji se u drugim spisima spominje kao *Ioane* (>*Čan*/*Filacho*), *G. Čremošnik*, o. c., 47.

⁴⁷ Svećenici nose također narodna imena. Tu pojavu našli smo na ostalim dalm. otocima, a izrazita je u Povaljskoj listini iz 1184 (1250) na Braču.

stich. Gerdomilum Syracich, Budeum Tolenich, Rucoi Presemiric, Bratoxium Obradic itd. Opažamo da se patronimički sufiks *-ic* dodaje izravno imenu ili nadimku, a tako u nekoliko primjera nalazimo taj sufiks dodan patronimičkom pridjevu: R. Butcouich (= Butkov + *-ic*), D. Des-sieuich, M. Descouich. Rjeđi su primjeri da se uz osobno ime navodi očevo ime u latinskom genitivu: Paulus Petrouscelai, ili da se uz osobno ime navodi zanimanje ili nadimak: Dobren Butar »bačvar«.

Uz osobna imena žena uvijek je navedena apozicija *supruga*: Braticha uxor Poleni ili *kćerka*: Perva filia Slaueni.

Kao dodatak za identifikaciju uz osobno ime javlja se i nadimak ili samo zanimanje: Dobren Butar, Andreas de Scrina, Milçe Marinario, Marin Cobluçar, Radoxius vocatus Dussa.

Slaganje svih ovih dodataka uz osobno ime pokazuje neustaljenost prezimena u današnjem njihovu značenju.

Podrobnija analiza pokazala bi i put i način kako se tzv. svetačka imena uvlače u sustav hrvatskih narodnih imena. Tako »svetačka imena« nalazimo a) kao imena očeva, sin nosi narodno ime: Radin Iuanich, Bogdanus Martini; b) otac i sin nose svetačka imena: Jurco Mariçic; c) najčešći slučaj da sin uzima tzv. svetačko ime, dok otac zadržava narodno ime: Paulus Peruoscelai, Ioanos Ratcouich, Marinum Bogdenich, Michoyllus et Dragoxius Grobenich.

3.2. Ta pojava zauzimala je sve više maha i konačno pobijedila na Tridentskom koncilu (1545–1563), otkad se djeci na krštenju daju samo svetačka imena. Trag starih narodnih imena nalazimo danas jedino u prezimenima: Cvjetković, Čihoratić, Draženić i Radovanović. Na razvijen sustav nadimaka⁴⁸ upućuju ova današnja prezimena: Crnić, Galinović, Glumac, Grbin, Grljević, Glavočić, Kokot, Ortika, ali se točan sud o tome može dati tek kad se temeljno prouče naknadno dobiveni arhivski spisi, stare matice rođenih i kada bude obrađena migracija obalnog stanovništva na otok.

3.3. Treće razdoblje, koje daje obilježje osobnim imenima na Lastovu nastalo je od vremena talijanske okupacije Lastova 1923. godine i trajalo do oslobođenja 1943. godine. Matičari i učitelji mijenjali su djeci imena, naročito od g. 1927, kad se već postojeći zakon – koji je predviđao kaznu od 500–5.000 lira za onoga koji bi nakon što mu je ime promijenjeno upotrebljavao svoje staro ime – protegao na anektirane pokrajine Goricu, Trst, Istru, Zadar i Lastovo. Sve općine morale su sastaviti spiskove prezimena i slati ih komisiji koja ih je prekrajala na talijanski oblik.⁴⁹ Na Lastovu taj pritisak nije bio tako oštar, izuzev u osoba koje su bile u kakovoj službi, pa su se u svakodnevnim međusobnim susretima upotrebljavala hrvatska imena i prezimena.

Pregledom matica rođenih iz toga razdoblja nalazio sam samo tal. imena: Antonio, Juseppe, Giovanni, Romano, Francisco, Luigi, Lucia,

⁴⁸ To je popratna pojava u skučenu repertoaru tzv. svetačkih imena. Nadimak dolazi kao dodatni član u identifikaciji osoba.

⁴⁹ T. Peruško, *Razgovori o jeziku u Istri*, Pula 1965, str. 60.

Vittoria, Michele, Stefano, Giacomina, Jerolama, Margherita, Pietro, Mateo, Ana, Niccolò, Carmelo, Bartolo, Bartolomeo, Florio, Maria, Pasquale, Emilio itd.⁵⁰ Odmah poslije rata gotovo sva lastovska imena i prezimena dobila su svoj prvotni oblik: Dražinić (: Carini), Glumac (: Attore), Vodopić (: Detaqua) itd.

3.4. Od oslobođenja naovamo označili smo kao četvrti period u lastovskoj atroponimiji.

3.4.1. *Osobna imena*. Odbacivši lako neukorijenjenu tradiciju okupatora da potalijančivanjem imena i prezimena otupe nacionalnu oštricu Lastovaca, na otoku je obnovljena tradicija da dijete nasljeđuje ime svojih praroditelja i bliže rodbine prema određenom redu: najprije do obnavljanja postojećeg imenskog repertoara, a time do gomilanja istih imena, što otežava identifikaciju mještana i traži druge imenske dodatke. Unutar obitelji to se najčešće rješava različitim hipokoristicima od istog imena, a u okviru mjesta nadimkom ili imenom oca.

Sklanjanje hipokoristika na -o tipa *Ívo* vrši se po tzv. o-deklinaciji: *Ívko-Ívka-Ívko / ò Ívko, Tònko-Tònka, Mâto-Mâta, Stjépo i Šcépo-Stjépa i Šcépa, Józo-Józa, Júro-Júra, Fráno-Frána, Báro-Bára...* Imena na -e i -a rjeđa su i mijenjaju se po tzv. a-deklinaciji: *Lóvre-Lóvre / ò Lóvre, Lûka-Lûke-Lûka / ò Lûka*, dok se imena na -i mijenjaju po nekadašnjoj e-deklinaciji: *Dândi-Dândeta, Tònči-Tônčeta*.⁵¹ Ime *Rüdi* nosila je samo jedna osoba i ono se mijenja po pridjevskoj deklinaciji: *Rüdi-Rüdēga-Rüdi / ò Rudi*. Imenski lik može se u toku života promijeniti, tako mnoge osobe koje se u djetinjstvu zovu *Tònko, Tònči, Tòni* u starijoj životnoj dobi imaju ime *Antòn*, predavajući navedene hipokoristike svojim unucima.

Ženska hipokoristička imena tipa *Jáka* obično imaju ujednačen akcenat prema vokativu: *Jâka-Jâkē, Žúva-Žúvē, Kâta-Kâtē*.⁵² Jedino žensko ime *Tòma* ima uzlazni akcenat kao prozodijsko obilježje u opreci prema muškom imenu *Tòma-Tòmē*.

Ženska imena, u većoj mjeri nego muška, imaju u vokativu pored redovitih i skraćene oblike po čemu se razlikuju od nominativa: *Terēza-Têre / ò Terēza, Zôrka-Zôre / ò Zôrka, Ljübica-Ljûbe / ò Ljubica, Ânica-Âne / ò Anica, Mârica-Mâre / ò Marica, Milēna-Mile / ò Milēna, Tònka-Tône / ò Tònka, Liljana-Lile / ò Liljana, Ägica-Äge / ò Agica, Sēnija-Sēne / ò Senija*. Za muška imena imam primjere: *Ambrôz-Âmbre / ò Ambroz, Zdrâvko-Zdrâve / ò Zdrâvko*.⁵³

⁵⁰ Talijani su nastojali da dijete na krštenju dobije samo jedno ime, što je bilo mimo običaja na Lastovu, pa se u maticama vidi borba za provedbu takva nastojanja i upornosti mještana za očuvanje tradicije.

⁵¹ Jednom samo *Antòn-Antôneta*, što je vjerojatno donesena iz susjednih čakavskih krajeva gdje je ta pojava vrlo raširena.

⁵² Na ovo je moglo utjecati tal. izgovor imena *Đirma, Tina, Bepina*, koja imaju takav akcenat.

⁵³ Vidjeli smo da se uz pune oblike vokativa javlja usklik *o!* npr. *ò Terēza, ò Lûka* itd., što je također novi elemenat kojim se vokativ razlikuje od nominativa, pošto je akcenat ujednačen prema vokativu.

Današnja imena Tino, Rêno, Româno, Têo, Tônko, Dînko, Sîlvio; Gracijêla, Mirêla, Tônka, Đirma ne treba dovoditi u vezu s 20-godišnjom talijanskom okupacijom Lastova. Ona se u tim oblicima i u tolikoj mjeri javljaju i u našim drugim primorskim krajevima koji su bili u vezi s talijanskom kulturom. Fonetska, morfološka i akcenatska obilježja takvih imena nisu uopće predstavljala teškoće da se uklope u imensku strukturu čakavaca.

Važnu značajku u repertoaru poratnih imena čine narodna imena, čiji popis ovdje donosim

a) *muška*: Željko (1956, 1960),⁵⁴ Zdravko (1957, 1961), Cvjetan (1874), Vedran (1957), Branko (1953), Vladimir (1963), Veselko (1956), Igor (1964), Ranko (1923), Damir (1961), Dragan (1962), Zoran (1962), Mladen (1954), Miro (1958), Zdenko (1953), Drago (1954), Zvonimir (1956). U ovu grupu mogli bismo ubrojiti i ova imena: Emil (1936), Srđan (1962), Nikša, Teo... koja su porijeklom »svetačka«, ali ih mještani uzimaju kao narodna.

b) *ženska*: Ruža (1911), Zlata (1921), Sanja (1948), Ljubica (1883, 1948), Nevenka (1936), Gordana (1947, 1962), Mirjana (1951), Slava (1925), Vjekoslava (1915), Ksenija (1958), Vanja (1960), Mirjana (1957), Nada (1945), Smiljana (1923), Ružica (1956), Jadranka (1954, 1957), Veselka (1950), Tatjana (1963), Liljana (1958), Zlatica (1934), Željka (1960), Darinka, Sanja (1961) Nedjeljka (1946), Branka (1961), Miljana (1951), Olga (1933), Slava (1932), Jasenka (1958), Tanja (1960). Prema shvaćanju mještana ovima bi trebalo pribrojiti imena kao što su Đurđica, Nila, Nela, Amalija, Elza, Mirela, jer ih oni ni po čemu ne dijele od imena Tanja, Olga, Darinka, koja su također nemo-tivirana.

Ne ulazeći u porijeklo ovih imena i njihovu tvorbu, ipak opažamo da su usporedbe s narodnim imenima koja smo svrstali u prvi period nesumjerljive. Ova su imena drukčije motiviranosti, tvorbe i drukčijeg porijekla i predstavljaju novi kvalitet u antroponimiji Lastova.

3.4.2. *Prezimenâ*. Za prošlogodišnjeg boravka na otoku zatekao sam ova prezimena: Antičević, Antonèli, Antica, Báčko, Bârbić, Boròvina, Báčić, Čengrija, Čihòratić, Čučević, Čurin, Cetinić (iz Blata), Črnić, Cvjetković, Dražinić, Damjānović, Dõmić, Fantêla, Firbas, Fõretić, Frlān, Fulmizi, Galinović, Gëričić, Gjivoje, Glāvocić, Glumac, Gřbin, Grgúrević, Gřlević, Haliković, Hrópić, İvelja, İvčević, Jānčić, Jāvor, Jūrica, Papitelli, Kārlović, Kõškić, Kātić, Kõkot, Kõlić, Kõvāč, Kūrelja, Křmenko, Kūčarić, Kvinta, Lëšić, Lešnjāni, Lozica (iz Lumbarde) Lucjanović, Maričević, Māmut (iz Orebića), Marīnović, Medini, Maněvski (od Skopja), Mihoć, Mārić (od Mostara), Nikõlić, Ortõljo (iz Vele Luke), Ortika, Paskvāli, Pavličević, Piplović (iz Splita), Prõtić (iz Blata),

⁵⁴ U zagradama je navedena godina rođenja nosilaca tih imena, što je važno uočiti pri praćenju razvitka lastovske antroponimije.

Përušić, Perästi, Rădaic, Răpo, Radovánović, Rázlog, Rěšić, Rigānte, Sangalēti, Sīmić, Spōja, Stēla, Sūsović, Sīljic, Schiano [Skjāno], Šarić, Šantić, Šāgor, Škratūlja, Šōljanić, Šūtić, Schūt (iz Rumunjske), Tōmašin, Tūlić, Trājković, Vīcelić, Vōdopić, Delākva, Zēkić, Žāknić (iz Vele Luke), Vōdānović.

Lingvističku analizu lastovskih prezimena, povijesnu i današnju, moći ćemo dati tek kad se pregledaju svi povijesni izvori i prouči migracija stanovništva na otok.

3.4.3. *Nadimci*. Za Lastovo se ne može reći da su nadimci nastali zato da izliječe komonimiju koja nastaje zbog pojave istih imena u više osoba. U njima se izjvljava duhovitost mještana povezana katkad jetkošću i sarkazmom. Nadimci se davaju slobodno i njihovo je trajanje različito. Jedni se zamjenjuju više puta u ljudskom vijeku, drugi postaju nasljedni, a zbog zaboravljene motivacije semantički neutralni i služe isključivo za otklanjanje homonimije i identificiranje mještana. Pri sakupljanju nadimaka istraživač je ovisan o svojim ispitanicima, koji mu radije saopćavaju samo obiteljske nadimke, kojima je izbljedio motiv i zatamnijelo postanje. Prema njihovu kazivanju zabilježio sam ove nadimke: Kálo, Fūle, Léle, Binčōla, Macân, Kīnko, Biz [Byz], Búško, Grāndo, Fító, Nācijo, Florijān, Bòldun, Batikūlo, Baliĵa, Šorānto, Štrōpić, Čūk, Braīn, Cūce, Kulūšić, Sīmić, Damjān, Gālo, Čirigōja, Borovīnić, Fantēlica, Līz, Črvić, Sībe, Glivić, Čiško, Bāba, Mīle, Brāca, Božica, Dōmo, Júha, Sāro, Āle, Bāsto, Pāvo, Kūjalo, Góso, Klākār, Lāik, Mīce, Žrnovac (oženio se tamo), Vīdić (< Vitko), Mikra, Hūhrān, Kīčić, Čārčić, Zlātār, Gūde, Vrāg, Bōško, Baborūša, Gaica, Bōta, Pōbre, Bāna, Dōnko, Mīkus, Grjāš, Rīdo, Pēre, Pāšara, Kōljica, Mūnjica, Ničōla (< Nikola), Gāngo, Mūša, Kūnda, Mīše, Pūiž, Dōzo, Bāka, Cūra, Dūša, Činklīn, Bōnzo, Čāle, Zōrija, Čār, Grēh, Pūškar, Bakālar, Bjēla, Čīre, Piplica, Kārlo, Šāntulović, Pāvlo, Férde, Arkāš, Deklecijān, Bundāva, Čišo, Kūnār, Rōza, Lāngver, Črni, Dóro, Bābica, Butēmpo, Mōmarīn, Mikūlić, Rādo, Paskālo, Skvrka, Vélo, Ōčun, Būra, Benēgulo, Čōso, Traversāda, Trōjko, Mēdigo, Tōnte, Rāko, Krōče, Přca, Kūtlīć, Āmbro- Gāšo, Kūna, Bēncīn, Pīnje, Mērlo, Sāso, Fīle, Šāgor, Fīstić, Kāštro, Bēlec, Tūndro, Kāpito, Krvatīlo, Bičīn, Ivūša, Pičūlin, Tūsti, Lāzar, Šāntor, Kūco, Šūtić, Lozica, Būble, Bāambo, Bīže, Bēnko, Mējār, Čōrko, Rūb, Hābra, Žōre, Bukāra, Cēnco (< Vicenco).

Ako se nadimkom označuje cijela obitelj ili rod koji ga nosi obično se osnovnom nadimku dodaje sufiks *-ović*: Brāninovići, Škrōpićevići, Gālovići, Mīlovići, Boškovīci, Klākārovići itd.

Uz osobno ime žena također se upotrebljava nadimak, i to ako je glavni nosilac nadimka živ, upotrebljava se posvojni pridjev izveden od nadimka: Gōsōva, Kūjalova, Pāvlova, Črvičeva, Bōtova, Mišova; pa duže slučajeve dodaju se na muški nadimak ovi sufixi :

- ica: Žōrica (< Žore), Arkāšica (< Arkāš),
- inica: Mujinica, Bundāvinica, Kāštrinica,
- ovica: Rīdovica, Mrtinovica, Bōškovica,
- inka:: Barūnka, Pičulinka, Bošćinka, Pipličinka, Lāzičinka,
- ūša (u pejorativnom značenju): Baborūša, Fundarūša, Klakarūša . . .

Doseljene obitelji obično nemaju nadimka.

S obzirom na značenje treba istaći da je velik postotak nadimaka nastao od osobnog imena, prema lošem izgovoru i krivo upotrijebljenim stranim izrazima, po zanimanju i rodbinskim vezama, po tjelesnim osobinama ili nastranostima – uglavnom isti motivi koje nalazimo u nadimaka na ostalim dalmatinskim otocima. Unatoč vrsnim ispitanicima⁵⁵ nisam uspio ispitati etiologiju većine nadimaka.

* * *

Lastovo spada u one naše otoke sa kojih je migracija stanovnika velika, osobito mlađega svijeta. Zbog toga je Međuakademijski odbor za onomastiku uzeo kao prioritetni zadatak ispitivanje onomastike Lastova da se ova vrijedna građa otme zaboravu i sačuva za dalja ispitivanja.

⁵⁵ Glavni ispitanici bili su Emanuel Dražinić, zemljoradnik, star 63 godine i Antun Glumac Goso, zemljoradnik, star 83 godine. Obojica su općinski vještaci i poznaju dobro onomastiku Lastova.